

The background of the image is a blurry, low-angle shot of a toilet bowl. The bowl is white and has some water in it. The image is heavily blurred, making it difficult to see details. A dark red, semi-transparent overlay covers the entire image, creating a somber and intimate atmosphere. The text is written in a white, serif font, which contrasts sharply with the dark background.

SHIT

IK HEB IN DE **POEP**
GESTAAN

VRAGEN

Ik geloof dat een theaterervaring niet enkel draait om goed kunnen zien of horen. Het gaat om het krijgen van een gevoel, een beleving die voor iedereen toegankelijk zou moeten zijn, ongeacht een fysieke beperkingen.

In het tweede jaar van mijn opleiding heb ik een onderzoek gedaan, genaamd "De zoektocht naar Overvloed." Samen met een regisseur en een performer onderzocht ik hoe wij als makers het theater toegankelijker konden maken voor mensen die doof of slechthorend zijn. Voor dit essay ben ik gaan kijken naar makerschap en het visuele aspect daarvan: ik ben een onderzoek gestart naar hoe ik als ontwerper een visuele bijdrage kan leveren aan theater, zodat het ook toegankelijk wordt voor mensen die blind of slechtziend zijn.

- Kijken naar hun andere zintuigen.
- Beschrijving bij het theater beeld
- Kunnen er mini maquettes bestaan en staal
- boeken die blinde mensen tijdens het kijken van een theater stuk bij zich kunnen hebben?

Zo kan ook deze groep mensen fantaseren en genieten van een voorstelling zonder dat letterlijk het beeld uitgelegd zou moeten worden. De verbeelding kan dan nog steeds bij de kijker zelf liggen.

Welke elementen van een theaterontwerp kunnen bijdragen aan een meer inclusieve ervaring voor mensen met een beperking zonder afbreuk te doen aan de artistieke integriteit van een voorstelling?

Hoe kunnen ontwerpelementen zoals licht, geluid, beweging en decor zo worden aangepast dat ze toegankelijker zijn voor een divers publiek, inclusief mensen met visuele en auditieve beperkingen?

De hoofd vraag

Kan ik als ontwerper niet ook visueel bijdragen aan de ervaring voor visueel beperkte mensen?

ONDERZOEK

Over de hele wereld hebben ongeveer 285 miljoen mensen een visuele beperking. Volgens de WHO leeft bijna 90 procent van de visueel beperkte mensen in een ontwikkeling's land. Een van de eerste kenmerken van iemand met een visuele beperking is de gradatie in zicht. Als een correctie – zoals een bril – het zicht niet beter kan maken dan 20/70, dan wordt er gesproken van een visuele beperking. (Carrein, 2015)

Hoe een visuele beperking eruit zit is een moeilijk gegeven. Zo heeft iedere instelling, organisatie of overheid zijn eigen manier om een beperking vast te stellen. De Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (FOD Sociale Zekerheid) hanteert bijvoorbeeld een puntensysteem. Met dit puntensysteem wordt de zelfredzaamheid van een visueel beperkt persoon vastgesteld. Een andere manier om een beperking te bepalen is deze van de International Classification of Function (ICF). Dit onderdeel van de World Health Organisation (WHO) "wil een gestandaardiseerd begrippenapparaat vormen voor het beschrijven van het menselijk functioneren en de problemen die daarin kunnen optreden. (Carrein, 2015)

Uit verschillende studies en onderzoeken is gebleken dat kunst en cultuur een belangrijke rol spelen in de verbetering van de levenskwaliteit van blinden en slechtzienden mensen. Het kan visueel beperkte mensen helpen om zich beter te uiten, om nieuwe ervaringen op te doen en zich te verbinden.

Het kan helpen om de stress te verminderen, een beter zelfbeeld te krijgen en meer sociale relaties op te bouwen. Ook hun cognitieve en creatieve vaardigheden worden verbeterd. Het helpt ze om op andere manieren te denken.

Bijvoorbeeld, wanneer blinde of slechtziende mensen muziek luisteren, moeten ze de melodie, het ritme en de harmonie op een andere manier begrijpen dan mensen die kunnen zien. Dit kan helpen om hun luistervaardigheden, hun geheugen en hun probleemoplossend vermogen te verbeteren. (Kunst & Cultuur, 2023)

De visualiteit en visibiliteit van theaters ontstaat in de klassieke oudheid. We krijgen een soort van dubbele wereld bij het Griekse theatergebouw. Enerzijds heb je de onzichtbare wereld van de scène. Aan de andere kant de wereld van het publieke – die door iedereen gezien kan worden – met name de orchestra, de ruimte voor het toneel.

Hoe de acteurs de scène – of beter gezegd de Orchestra – betreden kan op verschillende manieren. Een sprong uit de scène via een Deus ex Machina is een mogelijkheid, maar evenzeer via het dak van de orchestra. De koperecase van het theatergebouw ligt centraal in de orchestra, wat vooral een optimale akoestisch ervaring brengt. Het Griekse woord theatron – wat plaats om te kijken betekent – geeft reeds een indicatie van die kijkervaring.

Kijken en bekeken worden kan als slagzin gezien worden binnen de theaterervaringen. De architectuur van een Théâtre à l'Italienne, het theater van de berekende, harmonische afstand scène-zaal, staat zo'n notie van kijken toe. De focus ligt niet enkel op het theaterstuk die in de kijkkast wordt getoond, maar eveneens op het theater/ de performance – die in de zaal plaatsvindt. Deze performance wordt volledig ondersteund door het publiek. (Carrein, 2015)

Sinds de twintigste eeuw wordt theater steeds vaker Postdramatisch theater genoemd. Postdramatisch theater is een poging om de overvloed aan zintuigelijke prikkels die op de toneeltoeschouwer af komen, te conceptualiseren, te vangen en te ordenen. Het is niet langer het woord dat de betekenis van de scène organiseert en beheerst, maar de materialiteit van de scène zelf die een groter belang speelt in het theatrale discours. De tekst krijgt pas betekenis in de concrete, fysieke enscenering: het is niet langer de voorstelling die rond de tekst draait, maar de tekst draait rond de voorstelling. Waar ik uit op maak, dat beeldtaal op-eens een belangrijkere rol gaat spelen in het theater. (Postdramatisch theater, n.d.)

In theater nemen je verschillende dingen waar als kijker. Maar wat is waarneming precies en hoe worden je gewaarwording en de prikkels die je krijgt van elkaar gescheiden. Dat gebeurt door verschillende zintuigen. Een zintuig of organum sensus, is een gespecialiseerd orgaan dat een organisme in staat stelt bepaalde, specifieke, prikkels waar te nemen. Iedere afzonderlijke zintuig geeft mens en dier toegang tot een bepaald deel van de fysieke werkelijkheid. (Zintuig, n.d.)

Het resultaat daarvan is zien, horen, voelen, proeven of ruiken. Het eerste contact gebeurt met receptoren in de ogen, oren, smaak- of reukorgaan. Zij zetten fysieke energie om in stromen van fysiologische activiteiten. Deze zintuigstromen worden daarna in aparte gebieden in je hersenen verwerkt. Vooral de elementaire kenmerken, of details, van prikkels uit de buitenwereld, zoals kleur, vorm, beweging, contouren maar ook klanken en toonhoogte worden dan geanalyseerd.

Waarneming is een actief proces waarbij de gewaarwording door een mens geïnterpreteerd wordt. Om het verschil tussen waarneming en gewaarwording te begrijpen is het goed om te weten dat er onderscheid gemaakt wordt tussen de informatie die via je zintuigen je hersenen binnenkomt en het effectieve object. Bij gewaarwording gaat het namelijk over de informatie die je hersenen binnenkomt en bij waarneming vindt er een proces plaats op basis van het effectieve object. (Waarneming, n.d.)

Ik heb een interesse en fascinatie voor dingen die heel moeilijk of bijna onmogelijk gemaakt worden. Ik vind namelijk niet dat de theater belevenis van een persoon alleen maar kan als je goed zicht hebt of goed kunt horen.

Het is een gevoel en ervaring waar iedereen toegang tot kan krijgen. Alleen kan naar theater gaan best een uitdaging zijn voor mensen met een visuele beperking. Gelukkig zijn er in de loop van tijd verschillende hulpmiddelen en aanpassingen gedaan om het theater toegankelijker te maken.

Stichting Komt het zien is daar een groot voorbeeld van. Zij maken sinds 2014 live audiodescriptie door blindentolken die een voorstelling of evenement toegankelijk maken voor mensen die blind of slechtziend zijn. Als deze stichting gevraagd wordt door een theater is nu het proces zo dat ze in contact komen met het gezelschap of de productie waar de voorstelling van is, om kort en praktische informatie met elkaar te bespreken.

Deze praktische zaken leiden naar de volgende fases die Komt het zien verzorgd voor blinden en slechtziende mensen die naar een voorstelling gaan. Het eerste gedeelte is de audio introductie, te vinden om te site van Stichting Komt Het Zien samen met een tekstbestand. Dit is wat mensen thuis kunnen beluisteren of bekijken. Daarin wordt kort beschreven wat er tijdens de voorstelling te zien gaat zijn.

Denk aan informatie over het decor, de kostuums, personages, decor wissels en soms ook informatie

die erop de website van een gezelschap staat of het programmaboekje. Zodat je niet overspoeld wordt door informatie wanneer je bij het theater aankomt.

Als je het hebt over een ontwerp bijvoorbeeld het decor. Kan het soms voorkomen dat er alleen een simpel led stripje te zien is aan een wand waarop geprojecteerd wordt, alleen statisch is en niet veranderd. Dan is de beschrijving vrij kort. Denk je bijvoorbeeld aan Les Misérables, daarbij was in de laatste versie bijna elke 5 minuten een nieuw beeld te zien. Dan beschrijven ze daar al heel veel van in de introductie.

Het tweede gedeelte van het toegankelijk maken is de meet & feel inleiding. Die vindt plaats voor de voorstelling in het theater. Mensen komen eerder naar het theater, meestal 1,5 uur van tevoren, afhankelijk van de productie. Dan gaan ze het toneel op om het decor en kostuums van dichtbij te bekijken en te voelen. En vaak mag je kennismaken met de stemmen van de acteurs. Dat is vooral belangrijk als er meerdere stemmen zijn. Bij Tineke Schouten is zij de enige persoon die praat, dan hoef je die stem niet per se te horen om te herkennen dat het Tineke Schouten is, want het is de enige stem die je hoort. Maar ben je bij een toneelstuk of bij een opera, dan is het fijn als je de stemmen gehoord hebt, zodat je die kan onderscheiden van elkaar.

De audiodescriptie is de laatste ervaring.

Een blindentolk die live aanwezig is tijdens de voorstelling. Iemand die beschrijft wat er te zien is, wat er gebeurt op het toneel, maar kan ook op andere plekken in de zaal zijn. Alles wat belangrijk is om te weten zodat je het stuk kan ervaren, dat wordt beschreven. Dat varieert natuurlijk per voorstelling dat kan gaan om een decorwisselingen, veranderingen op de scène, de kostuums die veranderen, maar ook de acteurs die opkomen. Wie is er op het toneel, waar staat iemand of waar komt iemand op. Dat is voor iemand die rest zicht heeft, fijn zodat die persoon weet waar die moet focussen.

Als je rest zicht hebt kijkt je als het ware door een rietje en dan moet je het hele toneel afzoeken naar waar de acteur is, vaak is die alweer weg, wanneer je hem gevonden zou hebben. Dus daarom vertelt de blindentolk waar op het podium iemand zich bevindt. (Hanson, 2024)

Voordat Arlette Hanson Stichting Komt het Zien op had gericht was ze de directrice van Het Wintercircus. Helaas maken zij sinds 2018 geen voorstellingen meer omdat de volledige focus nu licht bij Komt het Zien.

“Toen in 2014 een groep blinden en slechtziende kinderen ons Wintercircus wilde bezoeken, zat ik met mijn handen in het haar. Hoe konden zij onze show beleven, zonder iets te zien? We bedachten ‘blindentolken’ en een ‘voelplein’. En het werkte! We kregen ontroerende reacties als “Ik zie geen steek en toch heb ik alles gezien”. Wintercircus Arlette Hanson was de allereerste voorstelling in Nederland met ‘live audiodescriptie’ door blindentolken.

Het begon bij mijn Wintercircus, maar er kan zoveel meer. Musicals, toneelstukken, dans, dankzij onze blindentolken kan iedereen met een visuele beperking het meebeleven. Nu nog af en toe. Maar wat zou het mooi zijn als dit in alle Nederlandse theaters bij alle storten voorstelling gebeurt! Zodat we nog vaker horen “de blindentolk hebben even hun ogen aan mij geleend”. Aldus Arlette Hanson (Hanson, Sabbatical, 2018)

In Spanje zit het Kulunka Teatro. Dit is opgericht in 2010 door Garbiñe Insausti en José Dault, twee acteurs hun diploma gehaald hebben in Madrid op de Royal School for Performing Arts. Een gedeelte interesse van deze theatergroep is het onderzoek naar performances in andere talen om zo het theater meer toegankelijk te maken voor verschillende soorten publiek. Ze maken vaak theater zonder tekst en met maskers. De afgelopen 10 jaar hebben ze meer dan 1000 voorstellingen gemaakt en gespeelt in dertig verschillende landen. (Company, n.d.)

Het Tryater in Leeuwarden is sinds dit jaar samen met Stichting Komt Het Zien een speciale pilot begonnen waarbij ze alle voorstellingen die gemaakt worden voorzien van een audiodescriptie. Ik heb hier kort met Hilly Kronemeijer overgesproken.

Naast de audiodescriptie die nu tijdens alle voorstellingen te beluisteren is, is er ook voor aanvang van de voorstelling een meet & feel, kort gesprekje met de acteurs/ muzikanten en wordt er een rondleiding gegeven door het decor.

Komt het Zien maakt een inleiding die vooraf via een servicemail doorgestuurd wordt. Dit is zowel een inleiding op papier als een audiobestand. Daarnaast zijn ze ook bezig om de website toegankelijker te maken. Hun wens is namelijk om de website beschikbaar te maken in een vertaalprogramma. Wat fijn is want dan kan je luisteren naar de tekst die erop de website te vinden is.

Waar nog stappen in te zetten zijn is de integratie binnen het artistieke team, bijvoorbeeld, mensen met een beperking mee laten spelen. Ook het decor- en lichtontwerp kan hier stappen in maken. We leren nu dat mensen met een visuele beperking last kunnen hebben van lichten die de zaal in schijnen en van hard en fel licht. Veel contrastkleuren in het decor en kostuum helpt hen dan weer om de contouren goed te kunnen zien. (Kronemeijer, 2024)

Tijdens mijn interview van Arlette Hanson werd ook al kort even benoemt stevige maquettes die mee op tour kunnen zodat er wellicht ook tijdens de voorstelling aan het decor gevoeld zou kunnen worden. Of als bij een grote productie zoals Les Misérables je niet op het toneel kan, je toch te weten krijgt waarnaar je kijkt. Het zijn immers niet je ogen die zien, maar je handen.

Ik heb drie introducties mogen lezen waarvan ik de voorstellingen ook heb kunnen zien. Romeo en Julia van Het Nationaal Theater in Den Haag, Silo8 van Vis á Vis en de musical Les Misérables.

In de inleiding van Romeo en Julia viel het mij op dat bij de karakters goed omschreven stond wat hun kostuum is. Fijn dat er benoemd wordt wanneer het in de tekst gaat over de vriendengroep, de Elders en Wanderers. Dat decor daarentegen is heel kort benoemd. Ik vind het grappig om te lezen dat er in deze beschrijving verschillende associaties al gemaakt worden. En dat er dus iets in staat wat niet klopt. Het achterdoek is namelijk niet geprojecteerd maar is een geprint doek.

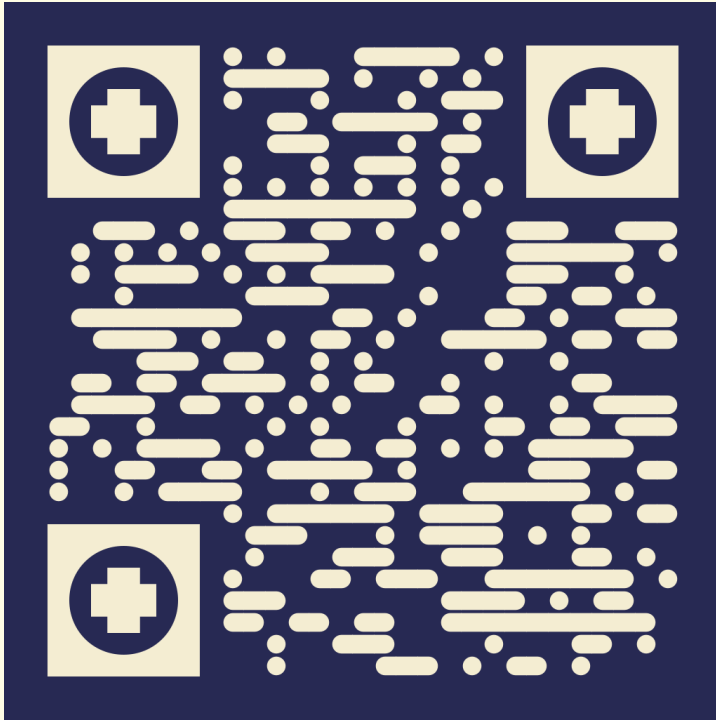
Ook wordt er de tijd genomen om de details van het decor en de objecten die er staan even uit te leggen. Er worden twee teksten benoemd die met graffiti op het decor gemaakt zijn. (Zien, 2024)

Bij Silo8 daarentegen wordt er meer uitgelegd over de achtergrond van de personages. Daarbij worden er ook eigenschappen aan de karakters gegeven. Omdat er een live band is tijdens de voorstelling wordt hier ook kort iets over gezegd.

Grappig dat in deze versie alle mannen te zien waren die er ook nog eens hetzelfde uitzien en dat Clara afwezig was. Dat doet veel met je verbeelding als kijker vind ik. Omdat het een spektakel voorstelling is waarin veel gebeurt met het gehele decor, is er met de inleiding een plattegrond geschetst van hoe het gehele decor eruitziet. Wat in dit geval een A4tje lang is. (Zien, Stichting Komt het Zien, 2024)

Bij Les Misérables wordt er over iedere decor wissel een klein beetje informatie gegeven. Er gebeurt hier namelijk zoveel in drie uur tijd, dat het haast onmogelijk is om alle informatie tot je te nemen tijdens het luisteren. Eerst wordt er een kleine samenvatting geven over de grootsheid van het decor en de verschillende elementen waarna je gaat luisteren naar de verschillende mogelijkheden van de set. Er wordt benoemd welke acteur welke rol speelt. Daarna wordt er nog een ruime karakter introductie geven. (Zien, Stichting Komt het Zien, 2024)

Wat ik begreep van Arlette is dat bij Les Misérables helaas de meet en feel niet mogelijk was. Het is een te grote productie waardoor er geen ruimte is voor de voorstelling om alles te voelen. Bij Vis á Vis denken ze altijd heel graag mee en verwelkomen ze graag iedereen op hun terrein.

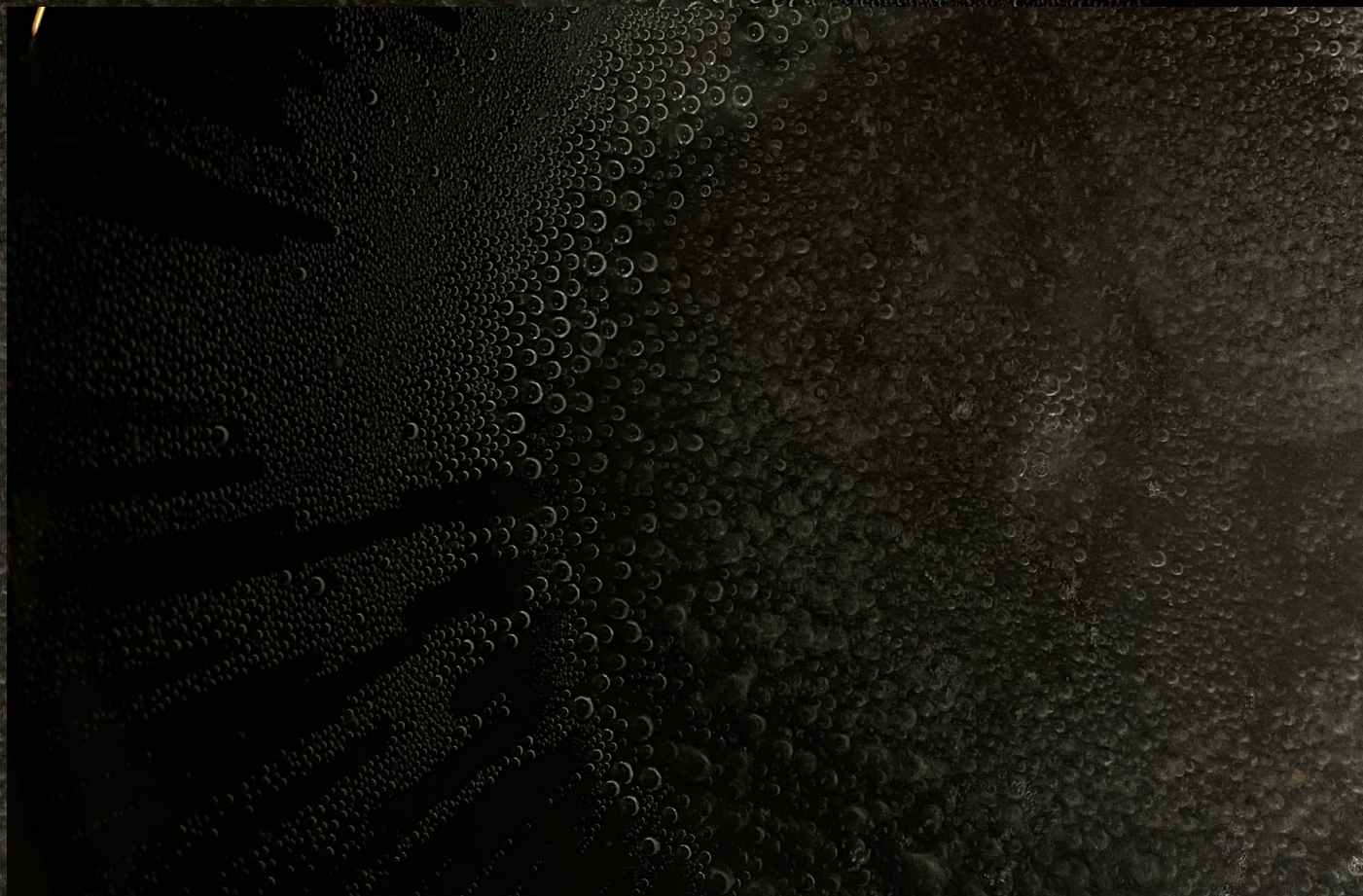
Ik heb veel verschillende dingen gelezen en heb met verschillende mensen mogen praten over dit onderwerp. Als maker heb ik ervoor gekozen om mijn fantasieën en de verzamelede informatie te delen doormiddel van een luisterboek. Bij dat luister boek komt ook een Lookboekje. Daarin krijg je een voelbare beleving van de verhalen en fantasieën die ik gekregen heb tijdens mijn wandeling.

Scan de QR-code en beluister mij.

Lookbook

Structuren

AUDIO FRAGMENTEN

Instrumentale inleiding +/- 1:00 minuut

Audiodescriptie Inleiding +/- 5:30 minuten
+/- 700 woorden

Geluidsfragment 1 begin van de wandeling 1:30 minuten

Verhaal 1 samen met geluidsfragmenten +/- 8 minuten
+/- 1000 woorden (het verhaal)

Verhaal 2 samen met geluidsfragmenten +/- 2:30 minuten
+/- 160 woorden (een theater ervaring)

Verhaal 3 samen met geluidsfragmenten +/- 7 minuten
+/- 900 woorden (de realiteit)

Geluidsfragment 3 +/- 2:00 minuten
(mijn fantasie)

outro van het audio boek +/- 5:30 minuten
+/- 700 woorden
(De Safari)

Instrumentale outro +/- 1 minuut
Opgenomen en ge-edit door Bonnie

Geschatte duur +/- 35 minuten
Geschatte woorden 3600

SHIT
IK HEB IN DE **POEP**
GESTAAN

Tekst Audio Fragmenten

Inleiding

In een wereld waarin zintuiglijke waarneming een dagelijkse realiteit is, zijn we voortdurend in contact met prikkels die onze hersenen interpreteren. Kleuren, geluiden, vormen, texturen en smaken vormen een brug tussen ons en de wereld om ons heen. Maar wat als één van die zintuigen niet volledig ontwikkeld is?

Hoe ervaar je dan die prikkels?

Wat als je niet goed kan zien? Voor iemand die blind of slechtziend is, nemen de hersenen prikkels op een totaal andere manier waar. Dit roept een interessante vraag op: hoe onderscheid je fictie van werkelijkheid als je dit niet letterlijk met je ogen kan waarnemen?

Zintuiglijke prikkels zoals kleur, vorm, beweging en geluid worden door de hersenen verwerkt en geïnterpreteerd. Dit proces leidt tot een persoonlijke beleving van de werkelijkheid. Je hersenen vertalen de wereld in beelden en geluiden die jouw fantasie of verbeelding prikkelen, maar wat als het visuele aspect wegvalt?

Hoe kunnen we mensen met een visuele beperking theater laten ervaren zonder dat het draait om het visuele?

In veel onderzoeken en artikelen die ik ben tegengekomen, wordt theater voor slechtzienden of blinden vaak als een probleem omschreven. Dit is echter een benadering die ik graag wil omdraaien. Waarom spreken over problemen? Waarom niet kijken naar de mogelijkheden om de magie en fantasie die ik als theatermaker ervaar, op een speelse en creatieve manier over te brengen aan mensen die anders waarnemen? Stel je voor: maquettes die blinde mensen kunnen voelen terwijl ze naar een voorstelling luisteren. Of stoffen boeken die verschillende texturen bevatten en zo het decor en de kostuums 'tastbaar' maken. Zou dit niet kunnen bijdragen aan een rijkere theaterervaring voor mensen met een visuele beperking?

Voor mijn zoektocht probeer ik de balans te vinden tussen creatieve vrijheid en de toegankelijkheid voor mensen die blind of slechtziend zijn. Er bestaan prachtige initiatieven, zoals de stichting “Komt het Zien”, die met hun audiodescriptie het theater voor deze doelgroep toegankelijker maken. Maar ik ben ervan overtuigd dat er meer mogelijk is. Waarom zou audiodescriptie de enige manier zijn om theater toegankelijk te maken? **Kan ik als ontwerper niet ook visueel bijdragen aan de ervaring voor visueel beperkte mensen?**

Ik heb diverse wandelingen gemaakt en onderzoek gedaan. Tijdens deze wandelingen viel me iets op: ik ben me erg bewust van alles om me heen. **Ik zie de blaadjes op de grond die verraden dat het herfst is. Mensen met grote sjaals die me het gevoel geven dat het koud is. Meiden die genieten van een kopje koffie bij een café. En twee hondjes die elkaar begroeten.**

Mijn brein zet deze visuele waarnemingen om in een verhaal. Voor iemand die niet kan zien, ontstaan deze verhalen misschien op basis van andere prikkels. Het geluid van de blaffende hondjes, het gevoel van de tegels onder je voeten. Hoe zou je deze andere zintuigen kunnen aanspreken in het theater?

Met deze inzichten wil ik verder onderzoeken hoe ik als ontwerper kan bijdragen aan een meer toegankelijke theaterervaring. Kan ik theaterdecor ontwerpen dat via aanraking beleefd kan worden? Of misschien kostuums die geluid maken of een bepaalde textuur hebben?

Het idee dat theater zoveel meer kan zijn dan alleen een visuele ervaring, inspireert me om verder te onderzoeken hoe ik de magie van het theater kan delen met iedereen, ongeacht hun zintuiglijke beperkingen.

Hoofdstuk 1

Het verhaal

Je hoort een geeuw.

Het is een vroege, koude ochtend. De kamer is schemerig, met een zacht ochtendlicht dat door de gordijnen naar binnen komt. Je ligt nog onder de warme dekens in bed. De wekker naast je gaat af – het geluid van het alarm vult de stilte. Je ogen openen zich langzaam, en je weet dat het tijd is om op te staan.

Vandaag moet je naar de tandarts. Een kleine rilling gaat door je heen bij de gedachte aan de afspraak. Je hand glijdt onder de dekens vandaan om de wekker uit te zetten. Je strekt je even uit, alsof je de warmte van het bed nog even probeert vast te houden.

De herinnering aan de pijn in je kies sluimert op de achtergrond. Het is een zeurende pijn, achter in je mond, die de laatste weken steeds meer aanwezig is. Terwijl je opstaat, schuif je het gordijn een stukje opzij.

Buiten hoor je het zachte gefluit van vogels. Je opent het raam en een koele bries waait naar binnen, die je huid streelt. De frisse lucht vult je longen terwijl je diep inademt en langzaam uitademt.

Met een zucht laat je je hand door het raam rusten en voel je de koude buitenlucht aan je vingers. Je bent opgelucht dat er vandaag eindelijk iets aan die kiespijn gedaan gaat worden. De tandarts, die je al maanden hebt uitgesteld, is nu onvermijdelijk. Je had altijd wel een reden om niet te gaan, maar vandaag, op deze frisse ochtend, heb je jezelf overtuigd. Het is tijd.

Buiten stap je de straat op. De koude lucht prikt zachtjes op je wangen en de frisse tinteling geeft je een helder gevoel van ontwaken. Je voeten raken het trottoir, en direct stoot je tegen iets bekends – de losse stoeptegels voor je deur. Je lacht in jezelf terwijl je eroverheen stapt, denkend aan hoe vaak je bijna bent gestruikeld over die tegel. Maar op een vreemde manier geeft die ene loszittende steen je altijd het gevoel van thuiskomen.

Je begint te lopen. Je telt de tegels onder je voeten: “Eerste tegel... tweede tegel... derde tegel... vierde tegel... vijfde tegel...” Het tellen helpt je om je ‘gedachten te ordenen, maar de zenuwen blijven. De tandarts is niet ver weg, maar de verwachting van wat je te wachten staat, geeft je een knoop in je maag. Honderd tegels verder, nu naar links. Je steekt over en hoort het geluid van voorbijrijdende auto’s en het geroezemoes van vroege wandelaars om je heen. De lucht vult zich met iedereen zijn aanwezigheid. Maar je blijft gefocust op schrijnende pijn achter in je mond en de weg naar de tandarts. De laatste tijd lijkt het elke dag erger te worden, en je weet dat dit je dit bezoek niet langer uit kan stellen.

Je bent je ervan bewust dat je deze afspraak niet langer kunt uitstellen. “Had ik maar eerder gegaan,” denk je bij jezelf, een zucht ontsnapt je lippen. Je probeert jezelf te kalmeren, herhalend: “Het is maar een kort bezoek. Niets bijzonders. Ze zullen het zo oplossen.”

Terwijl je verder loopt, vang je de geur van versgebakken broodjes en warme koffie op die uit de bakkerij komen. Het is een heerlijke geur, die je neus binnendringt en je hersenen prikkelt. Het is de geur van gezelligheid en thuiskomen, van samen de tijd nemen en genieten van de herfstige dagen die eraan komen.

Je beeldt je in dat de straten bedekt zijn met een tapijt van oranje en bruine bladeren, terwijl mensen dikke sjaals en warme mutsen dragen. Dit idee geeft je een glimlach en dan word je opeens weer teruggetrokken naar de realiteit. Want je bent onderweg naar die ene tandarts afspraak waar je al een paar weken op aan het wachten bent.

In de verte hoor je een rustgevend geluid. Het komt van een kleine vijver met een spetterende fontein, het water maakt een kalmerend geluid terwijl het zachtjes op het oppervlak klettert. Terwijl je dat geluid in je opneemt, merk je ineens een scherpe, onaangename geur op. Je frons je neus. Het is een geur die je onmiddellijk herkent, en die je stemming volledig doet omslaan. Je probeert jezelf gerust te stellen, je bent immers bijna bij de tandarts. De eenden bij de vijver kwaken vrolijk naar elkaar, maar de geur blijft hardnekkig hangen.

Die geur, die penetrante geur blijft je achtervolgen. Je stopt abrupt en snuift nogmaals. Nee, dat kan niet waar zijn, denk je bij jezelf. Je kijkt snel om je heen, en dan zakt de waarheid langzaam in. Er is geen ontkomen aan: je hebt in hondenpoep gestaan. Een vloek ontsnapt je lippen. Waarom nu? Waarom jij?

Je tilt je voet op, de stank komt dichterbij en het bewijs zit er duidelijk onder. Je baalt, en voelt tegelijk een mix van walging en frustratie. Waarom ruimen mensen dit nooit op?

Met een diepe zucht zoek je een muurtje op waar je tegen aan gaat leunen. Het is vies, het stinkt en het blijft je achtervolgen. Je beseft dat je geen andere keus hebt; je zult dit moeten oplossen voordat je naar binnen gaat bij de tandarts.

Dus daar sta je dan, aan de rand van de straat, helemaal alleen, vechtend met een zakdoekje die je toevallig in je zak voelde. Hopend dat je handen niet onder die smerige poep komen te zitten.

De ironie dringt tot je door: je hebt weken gewacht voor deze tandartsafspraken, je loopt de normale herkenbare route en nu is het niet de kiespijn die je dag verpest, maar een hond die zo nodig zijn sporen op jouw pad heeft achtergelaten en een baasje wat niet de noodzaak wilde om dit op te ruimen. Terwijl jij je schoen zo goed als het kan schoon probeert te maken, kijk je op naar de praktijkdeur, die nog steeds op je wacht.

Hoofdstuk 2

De ervaring

Voor aanvang van de voorstelling ben je aan het wachten in de foyer. Samen met velen andere bezoekers om je heen. Nog heel even, dan begint het spektakel waarvoor je een kaartje hebt gekocht. Vlak voordat het zover is, komen er medewerkers van het theater de foyer binnen. Ze dragen zwarte nette kleding, vandaar dat je ervanuit gaat dat ze daar werken. Ze vragen vriendelijk of iedereen zijn of haar telefoon en smartwatch helemaal uit zouden willen zetten. Ze willen namelijk niets van de magie uit het donkere theater verraden. Dit wordt een bijzondere ervaring, eentje die al je zintuigen op scherp zal zetten.

Jullie lopen in een lange rij van mensen achter elkaar het theater binnen. Iedereen houdt de schouders van de persoon voor zich vast. De ruimte wordt donkerder en donkerder. Je voelt een soort gezamenlijke spanning, alsof iedereen weet dat wat er gaat komen anders is dan andere theaterervaringen. Samen, stap voor stap, betreed je het theater.

Hoofdstuk 3

De realiteit

In Nederland leven ongeveer 350.000 mensen die blind of slechtziend zijn. Stichting Komt het Zien! is speciaal opgericht om hen te betrekken bij theaterervaringen en het toegankelijk maken van theater. Waar het voor stichting komt het zien om draait is een gezamenlijke, en gelijkwaardige beleving, waarin niemand zich buitengesloten voelt. De stichting heeft als doel om de participatie van blinden en slechtzienden in de samenleving te vergroten en sociaal isolement te bestrijden.

Theater in drie fasen

Er zijn drie verschillende fasen die de stichting op dit moment biedt om theater toegankelijk te maken voor blinden en slechtzienden. Dit zijn geen standaardoplossingen, maar zorgvuldig samengestelde stappen die ervoor zorgen dat de magie van theater voor iedereen voelbaar en hoorbaar wordt.

Fase 1: De Audio-introductie

Dit is een opname of een tekst die mensen van tevoren kunnen beluisteren of lezen. Hierin wordt het decor uitgebreid beschreven, evenals de kostuums en de personages die in de voorstelling voorkomen. Dit helpt om een visueel beeld te creëren in de geest van de luisteraar, nog voordat ze het theater betreden. Zo weet iedereen wat ze kunnen verwachten, wie, wie is en wat de sfeer van de voorstelling zal zijn.

Fase 2: De Meet-and-Feel een bijzondere ervaring:

Dit vindt plaats anderhalf uur voor de voorstelling begint. Het idee is simpel, maar krachtig: de theaterbezoekers mogen het toneel op om het decor van dichtbij te voelen. Ze raken de kostuums aan, voelen de structuren, vormen en krijgen op die manier een tastbaar beeld van wat er op het podium zal verschijnen. Acteurs die deelnemen aan de voorstelling laten hun stem horen, zodat de verschillende karakters ook door hun stemgeluid te onderscheiden zijn. Voor blinden en slechtzienden maakt dit een wereld van verschil. Theater voor iedereen

Het geeft hun de mogelijkheid om goed voorbereid een voorstelling in te gaan en een beeld te krijgen voor de laatste stap.

Fase 3: Live Audiodescriptie

De derde fase vindt plaats tijdens de voorstelling zelf. Dit is misschien wel het meest bijzondere aspect. Een getrainde blindentolk zit ergens in de zaal en beschrijft alles wat er gebeurt op het podium. Wat de blindentolk vertelt, verschilt per voorstelling. Soms is het belangrijk om te beschrijven hoe een decorwissel plaatsvindt, soms gaat het om een acteur die van de ene kant van het podium naar de andere beweegt, en vaak wordt er aandacht besteed aan lichaamstaal en gezichtsuitdrukkingen. Alles wat voor een visueel iemand belangrijk zou zijn om de voorstelling te begrijpen, wordt ook voor de visueel beperkte bezoekers omschreven.

De samenwerking met makers en producties het contact tussen Komt het Zien! en de theatergezelschappen vindt vaak plaats in een laat stadium van het productieproces. Meestal worden ze ingeschakeld wanneer een productie klaar is om op tournee te gaan.

Dit betekent dat er weinig tijd is voor makers, zoals ontwerpers en regisseurs, om betrokken te zijn bij de audiodescriptie. De stichting schrijft de beschrijvingen onafhankelijk, en hoewel er soms wel kort overleg is, blijft het vaak een vertaling met eigen interpretatie van wat er op het podium gebeurt.

Er zijn echter uitzonderingen. Zo werkt Komt het Zien!

Regelmatig samen met gezelschappen zoals het Scapino Ballet in Rotterdam. Bij deze samenwerkingen is het initiatief afkomstig vanuit de productie, wat betekent dat er een testmoment kan plaatsvinden met de choreograaf en de dramaturg. Er wordt dan altijd gekeken of het klopt wat er omschreven wordt. Vaak hebben makers de meeste opmerkingen over de audiodescriptie, omdat je als maker natuurlijk weet wat je graag met je beeld over zou willen brengen. Maar dan krijg je te maken met een stukje interpretatie, want iedereen kijkt anders naar een beeld. En daardoor kan het soms voorkomen dat er iets anders verteld wordt dan wat er in jouw hoofd zit. Dan ga je met elkaar in gesprek en maak je de beste keuzes voor het publiek.

Een voorbeeld van een ander vooruitstrevend gezelschap is Tryater in Leeuwarden. Zij zijn een pilot gestart waarin voorstellingen worden voorzien van audiodescriptie. Het bijzondere hieraan is dat de audio van tevoren wordt opgenomen en in een onlinesysteem wordt geplaatst. De stichting schrijft de beschrijvingen onafhankelijk, hoewel er soms wel kort overleg is, blijft het vanuit hun een vertaling van wat er op het toneel staat.

Dit systeem biedt niet alleen audiodescriptie, maar ook ondertiteling en een gebarentolk. Hierdoor kunnen mensen met zowel een visuele als een auditieve beperking de voorstelling volgen, bijvoorbeeld via speciale brillen die ondertiteling of gebaren weergeven terwijl ze naar het stuk kijken.

Theater voor iedereen

Deze inspanningen laten zien dat er een wereld van mogelijkheden is om theater toegankelijk te maken voor iedereen. Het gaat er niet alleen om mensen met een beperking erbij te betrekken, maar om hen dezelfde vrije ervaring te bieden als iedereen. Een voorstelling ervaren is meer dan alleen zien; het is voelen, horen, ruiken en je verbeelding laten spreken.

De magie van het theater wordt niet minder wanneer je niet kunt zien, het wordt alleen anders. En met behulp van organisaties zoals Komt het Zien! en innovatieve gezelschappen zoals Tryater en het Scapino Ballet, wordt deze magie gedeeld met iedereen – ongeacht hoeveel licht er in hun wereld is.

Hoofdstuk 4

Een Safari

Je staat op het punt een bijzondere reis te maken – een reis die je langs verschillende plekken zal nemen. Maar niet zoals je die misschien zou verwachten. Deze tocht is een unieke ontdekkingsreis door je verbeelding, waarin je niet hoeft te zien om te voelen, alleen maar te ervaren en volledig ondergedompeld gaat worden in de dingen om je heen. Geen gevaar, geen risico, geen uitzonderingen of bijzonderheden. Alleen de magie van je eigen zintuigen die je leiden door deze Safari.

Toen ik deze zomer in Frankrijk een heel groot theater pretpark bezocht genaamd Puy du Fu heb ik een van de beste voorstellingen van dit moment kunnen zien. “Le Mime et l’Étoile,” een prachtige productie die zich afspeelde in het jaar 1914. Een stille zwart wit film, maar dan in het theater. Alleen geluid en beeld, zonder gesproken tekst. En als er wel ingesproken werd, kon ik het toch niet verstaan want ik spreek geen Frans, maar dat maakte voor mijn ervaring niets uit. Het ging niet om de woorden; het ging om de emotie, de sfeer, en de algehele beleving.

Met mijn ogen mocht ik de beelden volgen, en met mijn oren mocht ik de stilte ervaren. De stilte in de zaal was bijna tastbaar; het was een van die momenten waarop ik wist wat ik wilde gaan doen. En waarop ik de noodzaak voelde voor alles wat jullie net gehoord hebben. Dit zijn de ervaringen die ik aan mensen mee wil geven en welke passie ik over zou willen dragen. Ongeacht welke bijzonderheden erbij komen kijken, iedereen heeft het recht op een theater belevenis zoals die van mij.

Want stel je voor dat deze wereld speciaal voor jou ontworpen zou zijn. Je kunt kijken met je handen, de texturen en vormen voelen, terwijl je oren je door de scène leiden. Geen stemmen die uitleggen wat je zou kunnen zien – nee, je voelt zelf waar een acteur opkomt, en je verbeelding vult de leegtes in. Je wandelt door een landschap van suikerspinbosjes, terwijl acteurs als olifanten majestueus verschijnen, gehuld in prachtige paarse stoffen die de etherische sfeer van het verhaal versterken.

Je verbeelding neemt de kleuren waar, je handen voelen de texturen, en je laat je emoties je leiden. De klanken van de voorstelling vormen een rijke achtergrond, waardoor je het gevoel hebt dat je zelf deel uitmaakt van het verhaal. Dit is hoe theater voor iedereen zou kunnen zijn – een wereld waarin je alles kunt ervaren, ongeacht of je kunt zien.

Wat me opviel tijdens gesprekken met organisaties en theaters is hun gebrek aan kennis en grote behoefte aan meer betrokkenheid tijdens het artistieke proces. Het idee om stevige, tastbare maquettes van het decor te gebruiken, waar mensen aan kunnen voelen, voor en zelfs tijdens de voorstelling, biedt nieuwe perspectieven. Maar theaters willen vaak direct toegankelijk zijn voor allerlei doelgroepen, wat een uitdaging kan zijn.

Voor een inclusieve ervaring zou het enorm helpen om structuren en materialen mee te nemen in het ontwerp, tastbare maquettes te gebruiken die meegaan op tour. Denk ook aan een korte, beschrijvende toelichting van het decor die de bezoekers helpt om zich het verhaal voor te stellen. Dit zou net zo waardevol kunnen zijn als een staalboek met de stoffen die in het decor en de kostuums worden gebruikt.

Ik sta

Daar sta ik,
In het midden van een mooi grote lijst
Daar sta ik,
Ik zie gouden krullen en kroonluchters hoog in de
lucht
Daar sta ik,
Ik ruik de geur van zweer overal om me heen
Daar sta ik,
Ik zie blauwe lichten en witte flitsen
En daar, daar waar ik sta
Komt een grote groep mensen naar me toe
Ik draag een gouden kroon en heb een jurk aan wat
ingelegd is met Swarovski steentjes
Daar sta ik,
Waar nu het doek dicht valt en ik alleen nog maar
applaus hoor

Einde

mijn mening

Als ontwerper geloof ik dat we een verschil kunnen maken in hoe iedereen, inclusief blinden en slechtzienden mensen, theater kunnen beleven. Door creativiteit en toegankelijkheid samen te brengen, kunnen we een theater creëren dat niet alleen visueel indrukwekkend is, maar ook een rijkere, meer inclusieve ervaring biedt voor elke bezoeker. Dit is een uitdaging die mij uitnodigt om samen te werken, te verkennen en de grenzen van mijn verbeelding te verleggen, zodat de magie van theater voor iedereen toegankelijk is.

BRONVERMELDING

- Carrein, L. (2015). Het visuele voorbij toegankelijkheid van theater voor mensen met een visuele beperking. Opgehaald van kimbols.be: <https://www.kimbols.be/kunst-cultuur/info-kunst-cultuur/het-visuele-voorbij-toegankelijkheid-van-theater-voor-personen-met-een-visuele-beperking.html>
- Company. (sd). Opgehaald van Kulunka Teatro: <https://kulunkateatro.com/en/company/>
- Hanson, A. (2018). Sabbatical. Opgehaald van Winter Circus: <https://www.wintercircus.nl/sabbatical>
- Hanson, A. (2024, oktober vrijdag 4). Onderzoek over Theater voor visueel beperkte mensen. (B. Verhoeven, Interviewer)
- Kronemeijer, H. (2024, oktober 1). Vragen omtrent theater voor visueel beperkte mensen. (B. Verhoeven, Interviewer)
- Kunst & Cultuur. (2023, november 28). Opgehaald van Kimbols.be: <https://www.kimbols.be/kunst-cultuur/info-kunst-cultuur/de-rol-van-kunst-en-cultuur-bij-het-verbeteren-van-de-levenskwaliteit-van-blind-en-slechtzienden.html>
- Postdramatisch theater. (sd). Opgehaald van wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Postdramatisch_theater
- Waarneming. (sd). Opgehaald van Wikipedia: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Waarneming_\(perceptie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Waarneming_(perceptie))
- Zien, K. h. (2024). Stichting Komt het Zien. Opgehaald van Introductie : <https://www.komthetzien.nl/introductie/RomeoJulia>
- Zien, K. h. (2024). Stichting Komt het Zien. Opgehaald van Introductie Silo8: <https://www.komthetzien.nl/introductie/Silo8>
- Zien, K. h. (2024). Stichting Komt het Zien. Opgehaald van Introductie Les Misérables: <https://www.komthetzien.nl/introductie/Silo8>
- Zintuig. (sd). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zintuig>